

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

ƏYANİ TƏHSİL

«CİNAYƏT PROSESİ» KAFEDRASİ

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 8. «Cinayət mühakimə icraatında əmlak məsələləri»

Tərtib etdi:

«Cinayət prosesi» kafedrasının baş
müəllimi, polis mayoru

Anar Mikayılov

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilməklə bəyənilmişdir.

PROTOKOL № _ « » _____ 2021-ci il

BAKİ –2021

Mövzu № 8 «Cinayət mühakimə icraatında əmlak məsələləri»

PLAN:

GİRİŞ:

1. Cinayət mühakimə icraatında mülki iddia.
2. Zərər çəkmiş şəxsə kompensasiyanın verilməsi. Əməyin və çəkilmiş xərclərin ödənilməsi.
3. Məhkəmə məsrəflərinin anlayışı, növləri və tutulmasının xüsusiyyətləri.

NƏTİCƏ:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Bakı şəhəri, 12 noyabr 1995-ci il, maddə 129.
2. Azərbaycan Respublikasının CPM-si. Bakı 2021, mad.179-188, 189-191,192-196,197-198.
3. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi. mad.21,23,1117-1127. Bakı, 2021.
4. Azərbaycan Respublikası MPM. mad. 158.
5. DİN-in 27 sentyabr 2000-ci il tarixli 388 nömrəli əmri. Nazirlər Kabinetinin 15 avqust 2001-ci il tarixli 140 nömrəli qərarının «Şahidlərə, ekspertlərə, mütəxəssislərə və tərcüməçilərə ödənilməli olan məbləğlərin miqdarı və verilməsi qaydalarının təsdiq edilməsi və elan olunması barədə».
6. Azərbaycan Respublikasının CPM-nin Kommentariyası, Bakı – 2019-ci il. səh: 540-573.
7. Mirağa Cəfərquliyev «Cinayət prosesi» Dərslik, Bakı, 2005, səh: 371-389.
8. V.İ.Radçenko «Kommentariy k uqolovno-proüessualğnomu kodeksu RF» Moskva, 2006.
9. Azərbaycan Respublikası DİN-in 30.08.2011-ci il 560 nömrəli əmri. Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında təhqiqat işinin təşkilinə dair təlimatın təsdiq edilməsi barədə.
10. Cinayət prosesi fənn proqramı Bakı 2018

11. Firuzə Abbasova “Cinayət prosesi” Dərslik. Ümumi hissə. Bakı 2021”Zərdabi LTD” MMC, 2012, 416 s.
12. Cinayət prosesi. Məsələlər Toplusu N.Əliyev, S.Ağayev, A. Mikayılov, İ.Eyyubov, V. Qasımov, Bakı: Mütərcim, 2014-216 səh.
13. Azərbaycan Respublikası DİN-in 03.11.2011-ci il tarixli 680 nömrəli əmri «Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər və hadisələr barədə məlumatların qəbulu, qeydiyyatı və baxılması qaydaları haqqında Təlimatın təsdiq olunması barədə»
14. Azərbaycan Respublikası DİN-in 26.08.2011ci il tarixli 555 nömrəli əmri «DİN-in Baş İstintaq və Təhqiqat İdarəsi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə»
15. “Zorakı cinayətlərin qurbanlarına vurulmuş ziyanın ödənilməsi haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

GİRİŞ

Yeni cinayət-prosessual qanunvericilik cinayət mühakimə icraatında əmlak məsələlərini daha müfəssəl və konkret şəkildə tənzimləyir.

Bu günkü mühazirəmizdə cinayət prosesində mülki iddianın anlayışı, əhəmiyyəti, verilməsi qaydası, şərtləri, zərər çəkmiş şəxsə kompensasiyanın ödənilməsi qaydası, əməyin və çəkilmiş xərclərin ödənilməsi məsələsi, həmçinin məhkəmə məsrəflərinin anlayışı, növləri, onların tutulması qaydası aydınlaşdırılacaqdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir cinayət əməlinin nəticəsində həmişə ziyan vurulur, ya maddi ziyan, ya da mənəvi ziyan. Təbii ki, cinayət – prosesual qanun vurulmuş həmin ziyanın ödənilməsi, kompensasiya edilməsi üsullarını tənzimləyir. Eyni zamanda cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin bu və ya digər hərəkətlərin yerinə yetirilməsi zamanı çəkdiqləri xərclər və əmək haqqı ədalətli ödənilməlidir.

Diqqətinizə təqdim edilən mühazirə giriş, üç sual və nəticədən ibarət olmaqla yuxarıda göstərilən məsələlərin təhlilinə həsr edilmişdir.

Sual 1. Cinayət mühakimə icraatında mülki iddia.

Cinayət mühakimə icraatında mülki iddia təqsirləndirilən şəxsə və ya onun əməlinə görə üzərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxsə qarşı verilən maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsinə dair iddiadır (CPM-in 183.2-ci maddəsi). Maddə ziyan dedikdə, cinayət nəticəsində hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi, habelə itirilmiş gəlir başa düşülür. Mənəvi ziyan dedikdə, şərəfin, ləyaqətin və işgüzar nüfuzun ləkələnməsi ilə bağlı şəxsə dəymiş zərər (fiziki və mənəvi iztirablar) başa düşülür. Mənəvi ziyan bilavasitə zərər vuran şəxsin hərəkətlərindən sonra zərər çəkmiş şəxsin şüuruna təsir göstərməklə mənfi psixoloji reaksiyaya səbəb olan qeyri-əmlak xarakterli hüquq pozuntusudur.

Cinayət mühakimə icraatında mülki iddia Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin müddəaları ilə müəyən edilmiş qaydalara əsasən verilir, sübut və həll olunur. Belə ki, cinayət mühakimə icraatında mülki iddia cinayət təqibi başlanandan məhkəmə istintaqı başlananadək istənilən an verilə bilər. Cinayət mühakimə icraatında mülki iddia həm fiziki, həm də hüquqi şəxs tərəfindən verilə bilər. CPM-in 89.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli nəticəsində maddi ziyan vurulması qənaətinə gəlməyə kifayət qədər əsaslar olduqda, onun cinayət mühakimə icraatı qaydasında ödənilməsi

barədə cinayət işinin icraatı zamanı iddia vermiş fiziki və ya hüquqi şəxs mülki iddiaçı qismində tanınır.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı verilmiş mülki iddiaya CPM-də müəyyən olunmuş qaydalar üzrə baxılsa da, CPM mülki-prosessual qanunvericiliyin də tətbiqinə yol verir. Lakin buna yalnız aşağıdakı hallarda yol verilir:

a) mülki iddia üzrə icraatda tətbiq edilməli olan qaydalar Cinayət-Prosessual Məcəllədə nəzərdə tutulmadıqda;

b) mülki-prosessual qanunvericiliyin normaları cinayət mühakimə icraatının prinsiplərinə zidd olmadıqda.

Azərbaycan Respublikasının CPM-in 180.1 maddəsinə əsasən aşağıdakı hallarda yenidən mülki iddia verilə bilməz: a) eyni tərəflər arasında və eyni predmet üzrə mübahisəyə dair eyni səsərlə qəbul edilmiş mülki iddia haqqında qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı varsa; c) tərəflərin barışıq sazişinin təsdiq edilməsi haqqında qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı varsa; ç) iddianın rədd edilməsini, yaxud tamamilə və ya qismən təmin edilməsini nəzərdə tutan qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü varsa. Göstərilən qayda məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmünün, habelə cinayət təqibi üzrə qüvvəyə minmiş digər qərarlarının bütün dövlət orqanları, fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburiliyinə əsaslanır. Belə ki, CPM-in 65.4-cü maddəsinə görə, iddianın təmin edilməsi hüququnu təsdiq edən məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü mülki işə baxılarkən məhkəmə üçün bu hissədə məcburidir. (preyudisiallıq).

CPM-in 89.1-ci, 181.1-ci və 181.2-ci maddələrinin təhlili nəticəsində belə nəticə gəlmək olar ki, mülki iddiaçı qismində maddi, fiziki və mənəvi ziyan vurulmuş fiziki və hüquqi şəxslər çıxış edə bilər. Mənəvi ziyan maddi kompensasiya şəklində ödənilir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinin «Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21 və 23-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair» 31

may 2002-ci il tarixli qərarına görə, mənəvi zərər qeyri-əmlak zəruridir və həm vurulmuş əmlak zərəri ilə birlikdə, həm də əmlak zərəri vurulmadığı hallarda kompensasiya edilir.

CPM-in 181.1-ci maddəsinə görə, **iki halda fiziki və hüquqi şəxslər mülki iddia verə bilərlər:**

a) ziyan bilavasitə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulduqda;

b) ziyan cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsi ilə əlaqədar vurulduqda.

Ziyanın bilavasitə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulması dedikdə, cinayətin törədilməsi nəticəsində əmlakın zədələnməsi, məhv olması, itirilməsi, ələ keçirilməsi (talanması), şəxsin şərəf və ləyaqətinin alçaldılması və s. hallar başa düşülür. Ziyanın bilavasitə cinayət qanununda nəzərdə tutulmuş əməllə vurulması cinayətin obyektinə (şəxsin şərəf və ləyaqəti) və predmetinə (əmlak) ilə bilavasitə bağlı olur. Başqa sözlə, ziyan bilavasitə cinayət qanunu ilə qorunan ictimai münasibətlərə (cinayətin obyektinə) və həmin münasibətlərin elementinə (cinayətin predmetinə) yetirilir. Məsələn, oğurluq cinayətinin törədilməsi ilə mülkiyyət münasibətlərinə (cinayətin obyektinə) qəsd edilir, özgə əmlakı talanır (cinayətin predmeti).

Bilavasitə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulmuş maddi ziyan aşağıdakı kimi ola bilər:

a) əmlakın itirilməsi ilə əlaqədar şəxs əmlakından məhrum ola bilər;

b) əmlakın zədələnməsi ilə əlaqədar əmlak keyfiyyətini və əmtəə görünüşünü itirə bilər;

c) əmlakın itirilməsi, yaxud zədələnməsi nəticəsində şəxs əldə edəcəyi gəliri (faydanı) itirə bilər;

ç) vətəndaşın qeyri-maddi nemətlərə aid hüquqlarını pozmaqla fiziki şəxsə mənəvi sarsıntı, iztirab yetirilə bilər.

Əmlakın itirilməsi, yaxud əmlakın zədələnməsi ilə əlaqədar dəymiş ziyan real zərər, əmlakın itirilməsi, yaxud zədələnməsi nəticəsində şəxsin əldə edəcəyi gəlirini itirməsi əldən çıxmış fayda hesab olunur.

Cinayət-prosessual qanunvericilik cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində maddi ziyan vurulmuş şəxsə həmin ziyanın cinayət mühakimə icraatı qaydasında ödənilməsi üçün geniş hüquqlar verir. belə ki, cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanın ödənilməsinə dair mülki iddia cinayət təqibi başlanandan məhkəmə istintaqı başlananadək istənilən an verilə bilər (cinayət təqibinin və məhkəmə istintaqının başlanması haqqında müvafiq olaraq CPM-in 46-cı və 324-cü maddələrinin şərhinə bax). Bununla da mülki iddiaçı pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsi üçün kifayət qədər vaxt imkanına malik olur. Həmçinin mülki iddianın törədilmiş cinayət haqqında ərizə il əvvə ya müvafiq şikayətlə eyni zamanda verilə bilməsi mülki iddiaçının pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsi çün daha tez müraciət etməsinə imkan yaradır. mülki iddia məhkəmə istintaqı başlanandan sonra verildikdə, məhkəmə iddia ərizəsini qəbul etməkdən imtina etməlidir (CPM-in 184-cü mad).

Şəxsin verdiyi mülki iddiaya dair ərizəni cinayət prosesini həyata keçirən orqan aşağıdakı hallarda qəbul etməkdən imtina edə bilər:

1. fiziki və ya hüquqi şəxsin tələbi Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin müddəalarına əsasən mümkün deyildirsə.

2. mülki iddia vaxtında və ya müvafiq şəxsə qarşı verilməmişdirsə. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia cinayət təqibi başlanandan məhkəmə istintaqı başlananadək istənilən an verilə bilər. CPM-in 183.2-ci maddəsinə görə, mülki iddia təqsirləndirilən şəxsə qarşı və ya onun cinayət əməlinə görə üzərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxsə qarşı verilə bilər;

3. mülki iddiaya dair ərizə CPM-in 183.3-cü maddəsinin tələblərinə uyğun tərtib edilməmişdirsə. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia yazılı formada verilməli, ərizədə nəticəsində ziyan vurulmuş hansı cinayət əməli üzrə kimin kimə qarşı, hansı əsasla mülki iddia verilməsi və nə qədər məbləğin və ya hansı əmlakın tutulması barədə xahiş göstərməlidir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə mülki iddiaçının, yaxud onun nümayəndəsinin vəsatəti və ya öz təşəbbüsü ilə verilmiş, yaxud gələcəkdə qaldırıla bilən mülki iddianın təmin edilməsi üçün tədbirlər görməlidir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulmuş ziyanın ödənilməsinə dair mülki iddia vermiş şəxsin – mülki iddiaçının öz iddiasından imtina etməsi onun mübahisəsiz hüququdur. mülki iddiaçının iddiadan imtina etməsi onun öz maddi-hüquqi tələblərindən şərtsiz imtina etməsini nəzərdə tutur. Mülki iddiaçı iddiadan tam və ya qismən imtina edə bilər. Əgər iddia tələbi bölünə biləndirsə, mülki iddiaçı iddiadan qismən imtina edə bilər. Mülki iddiadan imtina iddiaçının birtərəfli iradəvi hərəkətidir və yazılı formada ifadə edilməlidir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia vermiş şəxs məhkəmə hökm çıxarmaq üçün müşavirə otağına gedənədək cinayət təqibi üzrə icraatın istənilən anında şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeləri pozulmursa, iddiadan imtina etməyə haqlıdır. Bu hüquqlara mənafeyinin müdafiəçi üçün prokuror tərəfindən mülki iddia verilmiş şəxslər də malikdirlər.

Təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən mülki iddiadan imtina edilməsinin qəbulu cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia üzrə icraata xitam verilməsinə səbəb olur və müvafiq şəxsləri cinayət mühakimə icraatında təkrar iddia vermək hüququndan məhrum edir.

Mülki iddianın məhkəmə aidiyyəti - mülki iddianın miqdarından asılı olmayaraq ona cinayət işinin və ya materiala birlikdə baxılır.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia üzrə qərarı məhkəmə öz hökmündə göstərir.

Məhkəmənin hökmündə mülki iddianın əsaslarının və məbləğinin sübuta yetirilməsindən asılı olaraq aşağıdakı qərarlardan biri əks etdirilir:

a) iddianın tam və ya qismən təmin edilməsi. Məhkəmə ittiham hökmü, bəraət hökmü çıxararkən, yaxud tibbi və ya tərbiyəvi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edərkən mülki iddianı təmin edə bilər.

b) iddianın rədd edilməsi. cinayət hadisəninin müəyyən edilməməsi, cinayət törədilməsinə təqsirləndirilən şəxsin aidiyyətinin sübut edilməməsi əsasları ilə bəraət hökmü çıxarılanda, mülki iddia rədd olunmalıdır.

c) iddianın baxılmamış saxlanması. Mülki iddiaçı, yaxud onun nümayəndəsi məhkəməyə gəlmədiyi və bu zaman iddiaya onun iştirakı olmadan baxılması barədə vəsatət vermədiyi hallarda mülki iddia baxılmamış saxlanıla bilər.

Cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər material üzrə sənədlər və sübutlar buna imkan verirsə, müstəsna hallarda məhkəmə baxışı zamanı şəxs verilmiş mülki iddianı şəxsən müdafiə etmək imkanından məhrum olduqda məhkəmə öz təşəbbüsü ilə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə ona vurulmuş ziyanın ödənilməsi barədə qərar qəbul etməyə haqlıdır.

**Sual 2. Zərər çəkmiş şəxsə kompensasiyanın verilməsi.
Əməyin və çəkilməmiş xərclərin ödənilməsi.**

Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində fiziki şəxsə birbaşa mənəvi, fiziki və ya maddi ziyan vurulmasına kifayət qədər əsaslar olduqda, o, zərər çəkmiş şəxs qismində tanınır (CPM-in 87.1-ci mad). Zərər çəkmiş şəxs qismində tanınma barədə qərar, təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən qəbul edilir. CPM-in 87.6.18-ci və 87.6.19-cu mad əsasən, zərər çəkmiş şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində ona vurulmuş ziyana görə, habelə cinayət işi üzrə icraat zamanı sərf edilmiş xərclərin ödənilməsinə və cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qanunsuz hərəkətləri nəticəsində ona vurulmuş ziyana görə kompensasiya almaq hüququna malikdir.

Şəxsə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə ziyan vurulması o halda zərər çəkmiş şəxs kompensasiya verilməsinə səbəb olur ki, həmin fakt məhkəmənin hökmü, yaxud cinayət prosesini həyata keçirən orqanın yekun qərarı ilə müəyyən edilmiş olsun. Zərər çəkmiş şəxsin kompensasiya almaq hüquq o halda yarana bilər ki, onun barəsində cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsi məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü ilə müəyyən edilmiş olsun. Məhkəmənin bəraət hökmü kompensasiya verilməsi üçün əsas ola bilməz.

Zərər çəkmiş şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə ona vurulmuş ziyanə görə aşağıdakı məbləğdə kompensasiya almaq hüququna malikdir:

1. ona qarşı xüsusilə ağır cinayət törədildikdə – üç yüz otuz manat (330 man);
2. ona qarşı ağır cinayət törədildikdə – yüz altmış beş manat (165 man);
3. ona qarşı az ağır cinayət törədildikdə – əlli beş manat (55 man);
4. ona qarşı böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törədildikdə – on bir manat (11 man).

CPM-in 190-cı maddəsinə görə, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə vurulmuş ziyanə görə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına kompensasiya verilməsi məsələsinə dair zərər çəkmiş şəxsin (cinayət-hüquqi və cinayət-prosessual mənada) ərizəsinə məhkəmə tərəfindən baxılaraq həll edilir. Zərər çəkmiş şəxsin vurulmuş ziyanə görə kompensasiya verilməsinə dair ərizəsində kim tərəfindən törədilmiş və hansı cinayət əməli nəticəsində kimə ziyan dəyməsi, ziyanın maddi, mənəvi, fiziki ziyan olması, ödənilməsi xahiş edilən kompensasiyanın mədləği göstərilməlidir. Həmçinin ərizədə zərər çəkmiş şəxsə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində vurulmuş ziyanə görə kompensasiyanın dövlət hesabına verilməsinə, habelə cinayət işi və ya digər materiallar üzrə icraat zamanı sərf edilmiş xərclərin ödənilməsinə və cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qanunsuz hərəkətləri nəticəsində zərər çəkmiş şəxsə vurulmuş ziyanə görə kompensasiya verilməsinə dair zərər çəkmiş şəxsin xahişi aydın əks etdirilməlidir.

Ərizə cinayət işinin və ya digər materialın aid olduğu məhkəməyə verilir və həmin işlə birlikdə məhkəmə tərəfindən baxılaraq həll edilir. (hökmdə göstərilir).

Əməyin və çəkilməmiş xərclərin ödənilməsi

Andlı iclasçılar Az-n Res-nın qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada məhkəmələrdə işlərə baxılmasına cəlb olunan andlı idlasçıların siyahısına daxil edilən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarıdır.

Andlı iclasçıya məhkəmədə olduğu hər gün üçün Az-n Res-sı Nazirlər Kabinetinin müəyyən etdiyi hallarda, qaydada və miqdarda haqq verilir.

Andlı iclasçıya ezamiyyət xərclərinin ödənilməsi qaydası Az-n Res-sı Nazirlər Kabinetinin «Ezamiyyət xərclərinin normaları haqqında» 16 mart 2001-ci il tarixli qərarı ilə müəyyən edilir. Qərara görə, ezamiyyət xərclərinin normalarına gündəlik xərclər (üç manat), kommunal xərclər (təqdim olunan sənədlər əsasında 1 gün üçün Bakı şəhərində on altı manatdan, Gəncə, Sumqayıt və Naxçıvan şəhərində on iki manatdan, respublika tabeli digər şəhərlərdə səkkiz manat olmaqla) və nəqliyyat xərcləri (taksi istisna olmaqla, təqdim olunan sənədlər əsasında) aiddir. Müvafiq təsdiqedic sənədlər təqdim edilmədikdə kommunal xərclər müvafiq normaların 50 faizi həcmində, nəqliyyat xərcləri isə dəmir yolu su və avtomobil nəqliyyatının ən aşağı tarifləri ilə ödənilir. Büdcədən maliyyələşdirilən müəssisə, idarə və təşkilatlarda ezamiyyət xərcləri onlara büdcədən ayrılan vəsaitlər hesabına, digər təşkilatlarda isə onların öz vəsaitləri hesabına ödənilməlidir.

Müdafiəçi tərəfindən şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə göstərilən hüquqi yardım müdafiəçi ilə müdafiə olunan şəxs arasında razılaşdırılmış şərtlər əsasında müdafiə olunan hesabına ödənilir.

Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisinin xidmətlərini ödəməyə kifayət qədər vəsait yoxdursa və müdafiəçinin cinayət prosesində iştirakı CPM-in 92.3-cü maddəsinə uyğun olaraq təmin olunmalıdırsa, müdafiəçiyə Azərbaycan Respublikası büdcəsinin vəsaiti hesabına Az-n Res-sı Nazirlər Kabinetinin «Müdafiəçilərə, tərəçüməçilərə, mütəxəssislərə və ekspertlərə ödənilməli olan məbləğlərin miqdarı

haqqında» 1 fevral 201-ci il tarixli 31 sayılı qərarın 1-ci bəndinə əsasən, hər iş saati üçün şərti maliyyə vahidinin 0,9 misli miqdarında haqq ödənilməlidir.

Məhkəmə baxışı zamanı dövlət ittihamçısı ictimai-xüsusi ittiham qaydasında həyata keçirilən cinayət təqibindən imtina etdikdə xüsusi ittihamçıya cinayət təqibini davam etdirmək üçün nümayəndəsi tərəfindən göstərilən hüquqi yardımın ödənilməsi qaydası məhkəmənin qərarı ilə müəyyən olunur. Həmin cinayət təqibi üzrə ittiham hökmü çıxarıldıqda xüsusi ittihamçının nümayəndəsi tərəfindən göstərilən hüquqi yardımını ödəmək üçün xüsusi ittihamçının kifayət qədər vəsaiti olmadıqda məhkəmə ödəmənin Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi vəsait hesabına həyata keçirilməsi barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir.

CPM-in 103.3-cü maddəsinə əsasən, məhkəmə cinayət təqibi üzrə icraatda iştirak edən xüsusi ittihamçının xahişi ilə vəkili onun nümayəndəsi qismində təyin etməlidir. Vəkilin xüsusi ittihamçıya göstərdiyi hüquqi yardıma görə haqq müdafiəçinin təqdim etdiyi hesabat əsasında hər iş saati üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin «Müdafiəçilərə, tərcüməçilərə, müəxtəssislərə və ekspertlərə ödənilməli olan məbləğlərin miqdarı haqqında» 1 fevral 2001-ci il tarixli 31 sayılı qərarına əsasən şərti maliyyə vahidinin 0,9 misli miqdarında vəkillərin müvafiq ərazi qurumu vasitəsilə ödənilir. Qeyd edilən məbləğ müdafiəçinin təqdim etdiyi hesabatla müvafiq olaraq məhkəmənin əsaslandırılmış qərarı əsasında bu məhkəmənin yerləşdiyi ərazinin maliyyə orqanları tərəfindən dövlət büdcəsində həmin məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş vəsait hesabına vəkillərin müvafiq ərazi qurumu hesabına ödənilir.

Xüsusi ittihamçının nümayəndəsi qismində digər şəxslər çıxış etdikdə də onların göstərdiyi hüquqi yardıma görə Nazirlər Kabinetinin adı çəkilən qərarı əsasında müdafiəçi üçün müəyyən olunan hər iş saati üçün şərti maliyyə vahidinin 0,9 misli miqdarında haqq ödənilməlidir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməçi, mütəxəssis və ya ekspert tərəfindən görülən işin haqqı aşağıdakı qaydada ödənilir:

1. xidməti tapşırıq qaydasında yerinə yetirildikdə – iş yeri üzrə əmək haqqı həddində;

2. cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə yerinə yetirildikdə – Az-n Res-nın dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına miqdarı Az-n Res-sı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi həddə cinayət prosesini həyata keçirən orqanla şərtləşdirildiyi kimi;

3 müdafiə tərəfi ilə razılığa əsasən görüldükdə – həmin tərəflə şərtləşdirilmiş miqdarda.

CPM-in 195-ci maddəsinə görə, cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməsi, mütəxəssis və ya eksper xidməti tapşırıq qaydasında, cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə, habelə müdafiə tərəfi ilə razılığa əsasən cinayət prosesində iştirak edirlər. Cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməçi, mütəxəssis və ya ekspert tərəfindən görülən iş onların xidməti vəzifələri ilə əlaqədardırsa, bu zaman onların cinayət prosesində iştirakı xidməti tapşırıq əsaslanır. belə olduqda, cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməçi, mütəxəssis və ekspert tərəfindən görülən işin haqqı onların iş yerlərindəki əmək haqqı həddində ödənilməlidir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməçi, mütəxəssis və ya ekspert cinayət prosesinə müvafiq zəruri kömək göstərmələri üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə işə cəlb oluna bilərlər. Cinayət mühakimə icraatı zamanı tərcüməçi, mütəxəssis və ya ekspert tərəfindən görülən iş cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə yerinə yetirildikdə, görülən işin haqqı Az-n Res-sı dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına Azə-n Res-sı Nazirlər Kabinetinin «Müdafiəçilərə, tərcüməçilərə, mütəxəssislərə və ekspertlərə ödənilməli olan məbləğlərin miqdarı haqqında» 1 fevral 2001-ci il tarixli Qərarının 2-ci və 3-cü bəndləri ilə müəyyən edildiyi qaydada hər iş saati üçün şərti

maliyyə vahidinin 0,3 misli həddində cinayət prosesini həyata keçirən orqanla şərtləşdirilmiş qaydada ödənilməlidir. Həmin məbləğ müdafiəçinin təqdim etdiyi hesaba müvafiq olaraq məhkəmənin əsaslandırılmış qərarı əsasında bu məhkəmənin yerləşdiyi ərazinin maliyyə orqanları tərəfindən dövlət büdcəsində həmin məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş vəsait hesabına vəkillərin müvafiq ərazi qurumu hesabına ödənilir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə işə cəlb edilən tərcüməçiyə, müətxəssisə və ya ekspertə görülən işə görə haqq, onlar tərəfindən hesabat təqdim edildikdən sonra cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qərarı ilə ödənilir. Hesabat görülən işin ağırlığı, sərf olunan kommunal və s. xərclər nəzərə alınaraq tərtib edilir.

«Şahidlərə, ekspertlərə, mütəxəssislərə və tərcüməçilərə ödənilməli olan məbləğin miqdarı və verilməsi qaydası» haqqında NK-nin 15 avqust 2000-ci il tarixli qərarına əsasən, məhkəmənin tapşırığı ilə gördükləri işlər ekspertlərin və mütəxəssislərin xidməti vəzifəsinə aid deyildirsə, onlar gördükləri işlərin əvəzinə haqq alırlar. Ödənilən haqqın, habelə yaşayış sahəsinin icarə haqqının məbləği məhkəmə tərəfindən işdə iştirak edən şəxslərin razılığı ilə məntiqli həddə müəyyən edilir.

Tərcüməçilərin əmək haqqı hər gün üçün bir manat altmış qəpik miqdarında müəyyən edilir və dövlət büdcəsi hesabına ödənilir.

Cinayət mühakimə icraatı zamanı zərər çəkmiş şəxsin, mülki iddiaçının onların qanuni yardım göstərən müdafiəçinin, habelə hal şahidinin, tərcüməçinin mütəxəssisin, ekspertin və şahidin aşağıdakı xərcləri ödənilməlidir:

1. cinayət prosesini həyata keçirən orqanının çağırışı ilə əlaqədar dəmiryolu və avtomobil nəqliyyatında (taksidən başqa) və nəqliyyatın digər növlərində, habelə cinayət prosesini həyata keçirən orqanın razılığı ilə hava nəqliyyatında yol xərcləri;

2. cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə daimi yaşayış yerindən kənarında yaşamaq zəruriyyətində qaldıqda gündəlik xərclər, bu xərclər idarə, müəssisə, təşkilat və ya işə götürən tərəfindən ödənilmədikdə;

3. idarə, müəssisə, təşkilat və ya işə götürən tərəfindən orta aylıq əmək haqqının saxlanıldığı hallar istisna olmaqla, cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə cinayət mühakimə icraatında iştirak etmənin bütün müddəti üçün orta aylıq əmək haqqı;

4. cinayət prosesini həyata keçirən orqanın tələbi ilə istintaq və ya digər prosesual hərəkətdə iştirak edərkən, xarab olan və ya itirilən əmlakın bərpa olunması və ya əldə edilməsinə çəkilən xərclər.

Az-n Res-sı Nazirlər Kabinetinin 15 avqust 2000-ci il tarixli 140 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş «Şahidlərə, ekspertlərə, mütəxəssislər və tərcüməçilərə ödənilməli olan məbləğin miqdarı və verilməsi qaydası»na əsasən, şahidlərə, ekspertlərə, mütəxəssislərə və tərcüməçilərə məhkəməyə gəlmələri ilə əlaqədar xərclər və sutkalıq xərclər verilir. Yol xərclərinin, yaşayış sahəsinin icarəsi ilə əlaqədar xərclərin və sutkalıq xərclərin məbləği xidməti ezamiyyət qaydaları haqqında qüvvədə olan müvafiq normativ sənədə əsasən müəyyən edilir.

Ezamiyyət xərclərinin normaları haqqında» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 16 mart 2001-ci il tarixli 66 sayılı qərarına əsasən, Azərbaycan Respublikasının ərazisində ezamiyyət xərclərinin normaları aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

a) gündəlik xərclər – 3 manat;

b) kommunal xərclər – təqdim olunan sənədlər əsasında 1 gün üçün Bakı şəhərində 16 manatdan, Gəncə, Sumqayıt və Naxçıvan şəhərlərində 12 manatdan, respublika tabeli digər şəhərlərdə 8 manatdan, rayon mərkəzlərində, şəhər tipli qəsəbələrdə və kənddədə 6 manatdan artıq olmamaqla;

c) nəqliyyat xərcləri (taksidən başqa) – təqdim olunan sənədlər əsasında.

Müvafiq təsdiqedici sənədlər təqdim edilməyən hallarda kommunal xərclər müvafiq normaların 50 faizi həcmində, nəqliyyat xərcləri isə dəmir yolu, su və avtomobil nəqliyyatının ən aşağı tarifləri miqdarında ödənilir.

Qərarın 5-ci bəndinə görə, büdcədən maliyyələşdirilən təşkilatlarda gündəlik xərclər həmin təşkilatlara ayrılan büdcə vəsaitləri hesabına, digər təşkilatlarda isə onların öz vəsaitləri hesabına ödənilməlidir.

Ekspertiza üçün tələb olunan komponentlər üçün xərclər, adətən təxmini olaraq hesablanır. Belə ki, əvvəllər ekspertiza xərci ekspertizanın aparıldığı hər saat üçün, sonralar isə ekspertizanın ağırlığından asılı olaraq (sadə ekspertiza üçün məbləğ, mürəkkəb ekspertiza üçün məbləğ) müəyyən edilirdi. Hazırda ekspertiza xərci bir gün üçün altı manat qırx qəpik məbləğində müəyyən edilmişdir ki, buü məbləğə ekspertiza zamanı sərf edilmiş kiməyəi reaktivlərin və digər materialların xərcləri, habelə bu məqsədlər üçün avadanlıqdan istifadəyə, habelə kommunal xidmətlərə görə çəkilən xərclər də daxildir.

Sual 3. Məhkəmə məsrəflərinin anlayışı, növləri və tutulmasının xüsusiyyətləri.

Məhkəmə məsrəfləri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə zərər çəkmiş şəxsə vurulmuş ziyana görə kompensasiya qismində ödənilmiş məbləğ;

2. zərər çəkmiş şəxsə, mülki iddiaçıya, onların qanuni nümayəndələrinə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə, pulsuz hüquqi yardım göstərmiş müdafiəçiyə, təcrübəçiyə çağırışa və gündəlik xərclərə görə ödənilmiş məbləğ;

3. andlı iclasçılara cinayət işinin baxılmasında iştirak etməsinə görə ödənilmiş haqqın məbləği;

4. mütəxəssisə, ekspertə ödənilməli haqqlar və tərcüməçiyə ödəniş haqqı kimi verilməli olan məbləğ;

5. şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə pulsuz hüquqi yardım göstərildiyi halda, cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən təyin olunmuş müdafiəçiyə ödənilməli olan haqqın məbləği;

6. maddi sübutların saxlanması, göndərilməsi və tədqiqi üçün çəkilmiş xərclərin məbləği;

7. cinayət işi üzrə istintaq eksperimenti və ya ekspertiza keçirilərkən korlanmış və ya məhv olmuş əşyaların dəyərinin və bu kimi digər məsrəflərin ödənilməsinə çəkilmiş xərclərin məbləği;

8. cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər material üzrə icraat aparılması üçün zəruri olan digər tədbirlərə sərf olunmuş xərclərin məbləği.

«Cinayət işlərinə dair hüquqi yardım haqqında» Az-n Res-nın 29 iyun 2001-ci il tarixli Qanununun 14 –cü və «Cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi (ekstradisiya) haqqında» 15 may 2001-ci il tarixli Qanunun 17-ci maddələrinə görə, Az-n Res-nın ərazisində hüquqi yardımın göstərilməsi, habelə şəxsin verilməsi və ya tranzit daşınması ilə bağlı bütün xərclər sorğu edən xarici dövlət tərəfindən ödənilməlidir.

«Cinayət işləri üzrə qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında» 13 dekabr 1957-ci il tarixli Avropa Konvensiyası çərçivəsində hüquqi yardım göstərilərkən şahidə və ekspertə sorğu edən dövlət tərəfindən ödənilən yol xərcləri və gündəlik xərclər işə baxılan(sorğu edən) ölkədə qüvvədə olan qaydalara və tariflərə uyğun olaraq hesablanır (Konvensiyanın 9-cu maddəsi). Əgər sorğu edən dövlət məxsusi olaraq xahiş edərsə, sorğu edilən tərəf şahidə və ya ekspertə avans verə bilər. Avansın məbləği məhkəmənin çağırış vərəqəsində göstərilir və sorğu edən dövlət tərəfindən ödənilir. Eyni qayda «Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər haqqında» 7 oktyabr 2002-ci il tarixli Kişinyov Konvensiyasında da nəzərdə tutulmuşdur.

Məhkəmə məsrəflərinin bir növü də maddi sübutların saxlanması, göndərilməsi və tədqiqi üçün çəkilmiş xərclərdir.

CPM-in 129.1-ci maddəsinə görə, maddi sübutlar mümkün qədər qablaşdırılır, möhürlənmiş halda cinayət işində saxlanılır, həcmi böyük olduqda isə təşkilatlara, müəssisələrə və müvafiq şəxslərə onların razılığı ilə məsul saxlanışa verilir. Maddi sübutlar təyinatı üzrə poçt vasitəsi ilə və ya əllə göndərilə bilər. Bu zaman çəkilən xərclər CPM-in 1998.1-ci maddəsində göbsterilmiş qaydada ödənilir.

Cinayət işi üzrə istintaq eksperimenti və ya ekspertiza keçirilərkən kolanmış və ya məhv olmuş əşyaların dəyərinin və bu kimi digər məsrəflərin ödənilməsinə çəkilmiş xərclərin məbləği də məhkəmə məsrəflərinə aiddir. CPM-in 133-cü maddəsinə görə, ekspertiza və ya qanuni keçirilmiş digər istintaq, yaxud prosessual hərəkətlər zamanı xarab olmuş, məhv edilmiş və ya itirilmiş əşyanın dəyəri məhkəmə məsrəflərinə aid edilir. Bu əşya məhkum olunmuş şəxsə və ya mülki cavabdehə məxsus olduqda, onun dəyəri məhkəmənin hökmü ilə Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir və ya məhkum olunmuş şəxsdən və mülki cavabdehdən tutula bilər.

Bəraət hökmü çıxarılanda, habelə cinayət tətbiqi üzrə icraata xitam verildikdə ekspertiza və ya qanuni keçirilmiş digər istintaq, yaxud prosessual hərəkətlər zamanı xarab olmuş əşyaların dəyəri prosessual vəziyyətindən asılı olmayaraq sahibinə və ya onun qanuni mülkiyyətçisinə Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir (CPM-in 133-cü maddəsinə bax).

CPM-in 133-cü, 193.1-ci, 194-cü, 196.1.2-196.1.3-cü, 196.4-cü, 198-ci və s. maddələrində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, məhkəmə məsrəfləri Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir.

Məhkəmə məsrəfləri aşağıdakı hallarda məhkəmə tərəfindən məhkumun üzərinə qoyula bilər və məhkəmənin qərarı ilə ondan tutulub

dövlət nəfinə və ya müvafiq xərc çəkmiş fiziki, yaxud hüquqi şəxsin hesabına keçirilə bilər.

a) cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməllə zərər çəkmiş şəxsə vurulmuş ziyana görə kompensasiya qismində məbləğ ödənildikdə;

b) zərər çəkmiş şəxsə, mülki iddiaçıya, onların qanuni nümayəndələrinə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə, pulsuz hüquqi yardım göstərmiş müdafiəçiyə, tərcüməçiyə çağırışa və gündəlik xərclərə görə məbləğ ödənildikdə;

c) mütəxəssisə, ekspertə ödənilməli haqlar və tərcüməçiyə ödəniş haqqı kimi verilməli məbləğ ödənildikdə;

ç) maddi sübutların saxlanması, göndərilməsi və tədqiqi üçün məbləğ ödənildikdə;

d) cinayət işi üzrə istintaq eksperimenti və ya ekspertiza keçirilərkən korlanmış və ya məhv olmuş əşyaların dəyərinin və bu kimi digər məsrəflərin ödənilməsinə çəkilmiş xərclərin məbləği ödənildikdə;

e) cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallar üzrə icraat aparılması üçün zəruri olan digər tədbirlərə sərf olunmuş xərclər ödənildikdə (CPM-in 197.1.1-ci, 197.12-ci, 197.13-cü, 197.16-197.1.8-ci maddələri).

Məhkəmə məsrəfləri məhkumun üzərinə qoyularkən, onun orta aylıq gəlirini, maddi, əmlak və ailə vəziyyətini, habelə digər halları ətraflı araşdıraraq yalnız bundan sonra məhkəmə məhkumu məhkəmə məsrəflərindən azad edə, yaxud məhkəmə məsrəflərini onun üzərinə qoya bilər.

CPM-in 193.3-cü mad əsasən, məhkəmə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin orta aylıq gəlirini, maddi, əmlak və ailə vəziyyətini, habelə digər halları nəzərə alaraq həmin şəxsin müdafiəçi tərəfindən göstərilən hüquqi yardımı ödəməkdən azad edilməsi və ödəmənin Az-n Res-nın dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına həyata keçirilməsi barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir.

Məhkəmə məsrfələri məhkumun üzərinə qoyularkən onun ailə vəziyyəti himayəsində olan şəxslərin maddi və əmlak vəziyyəti ilə müəyyən edilir. Məhkumun üzərinə məhkəmə məsrfələri qoyulması nəticəsində onun himayəsində olan şəxslərin maddi vəziyyəti ciddi surətdə ağırlaşarsa, məhkəmə belə maddi çətinliyin ağırlıq dərəcəsindən asılı olaraq məhkumu məhkəmə məsrfələrinin tutulmasından tam və ya qismən azad edə bilər.

Məhkəmə xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə işlərə baxarkən aşağıdakı hallarda məhkəmə məsrfələrini tam və ya qismən xüsusi ittihamçının üzərinə qoymağa haqlıdır;

- a) xüsusi ittiham qaydasında təqib olunan şəxsə bəraət verildikdə;
- b) xüsusi ittihamçı məhkəmədə ittihamın müdafiəçindən imtina etdikdə.

Məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülən cinayətin törədilməsində onun təqsirsizliyi sübut edildikdə bəraət hökmü çıxarılır. CPM-in 41.7-ci maddəsinə görə, xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibinin həyata keçirilməsi və ya ondan imtina edilməsi yalnız zərər çəkmiş şəxsin iradəsindən asılıdır. Bu halda xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraata məhkəmə tərəfindən xitam verilməlidir.

Xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibinə məhkəmə müqavirə otağına gedənədək zərər çəkmiş şəxs təqsirləndirilən şəxslə barışdıqda xitam verilir. Bu halda məhkəmə tərəfindən məhkəmə məsrfələri tam və ya qismən cinayət prosesi tərəflərindən birinin və ya ikisinin üzərinə qoyula bilər (CPM-in 198.5-ci maddə).

6. Hökm qanuni qüvvəyə minənədək məhkum öldükdə, onun vərəsələri məhkəmə məsrfələri ilə əlaqədar öhdəliklərə cavabdehlik daşıyırlar. Məhkumun vərəsələri dedikdə, istər vəsiyyət üzrə, istərsə də qanun üzrə vərəsələr başa düşülməlidir. məhkəmə məsrfələrinə həm məhkum, həm də vərəsələri ancaq hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra cavabdehlik daşıyırlar.

Məhkəmə məsrəflərinin tutulmasına dair məhkəmə qərarının qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 3 (üç) il keçdikdən sonra müddətin ötməsi ilə əlaqədar həmin məsrəflərin tutulması hüququna xitam verilir.

NƏTİCƏ

Bu günkü müəzirimizdə cinayət mühakimə icraatında ən mühüm məsələlərdən olan əmlak məsələlərini təhlil etdik.

Cinayət prosesində mülki iddianın verilməsi qaydası, şərtləri, eləcə də zərər çəkmiş şəxsə kompensasiyanın ödənilməsi xüsusiyyətləri, çəkilməmiş xərclərin və əməyin ödənilməsi qaydası və ən nəhayət məhkəmə məsrəflərinin anlayışı, növləri, tutumasının xüsusiyyətləri aydınlaşdırıldı.

Göründüyü kimi, cinayət-prosessual qanunvericilik təkəcə cinayət törətmiş şəxslərin ifşa edilməsi, onların məsuliyyətə gəlb edilərək cəza təyin edilməsi prosedurunun yox, həm də baş vermiş hadisə nəticəsində dəymiş ziyanın ödənilməsi xüsusiyyətlərini tənzimləyir.